

LANDSCHAPSONDERHOUD IN FRIESLAND

Regina ter Steege

Het is inmiddels alweer 1 jaar geleden dat de Stichting Instandhouding Landschapselementen in Friesland begonnen is met haar werkzaamheden. Aan de Stichting zijn uit het ISP-arbeidsplaatsenplan 13 structurele arbeidsplaatsen toegewezen. De werkgelegenheid blijkt een belangrijk nevendeel van het landschapsonderhoud te zijn! Een voorwaarde was dat deze arbeidsplaatsen geplaatst moesten worden bij non-profit organisaties. Dit was de reden dat een nieuwe stichting in het leven geroepen is, opgericht door It Fryske Gea en het Landbouwschap. De provincie heeft hierbij een initiërende rol gespeeld. De Stichting heeft tot doel de instandhouding van de landschapselementen in de provincie Friesland. Met landschapselementen zijn bedoeld die elementen die het visuele aanzicht van het landschap verhogen en die van oudsher in dat landschap thuishoren. Onder instandhouden wordt verstaan het uitvoeren van onderhoud (achterstallig en normaal) en herstel. De Stichting tracht dit doel te bereiken door het uitvoeren van landschapsonderhoud, koördineren, stimuleren, voorlichting en edukatie.

Het landschapsonderhoud is de laatste jaren steeds meer in de belangstelling komen te staan. Het onderhoud van landschapselementen zoals dat tegenwoordig veel plaatsvindt, dwz. dat het uitgevoerd wordt door derden, heeft nog maar een zeer korte historie. Vroeger was het namelijk een vanzelfsprekende zaak dat de boer zelf dit onderhoud verrichtte. Dit onderhoud was onlosmakelijk verbonden met de agrarische bedrijfsvoering, aangezien de landschapselementen een aantal belangrijke (economische) functies vervullen. Zo hadden houtwallen verschillende functies voor de landbouw, zoals een vee- en wildkering, perceels en eigendomsgrenzen, een wildkering en ook een leverantie van brandhout en gerief hout.

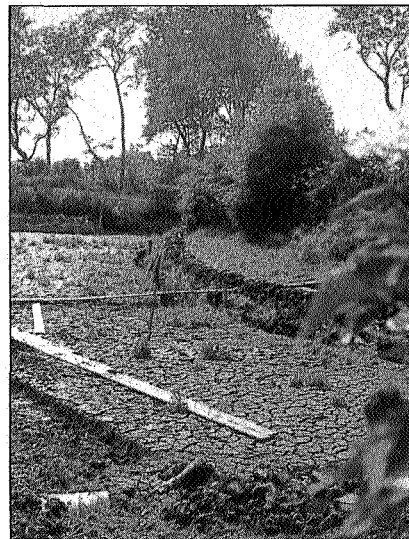
Veel van deze functies hebben hun betekenis in de tegenwoordige tijd geheel of gedeeltelijk verloren. Het resultaat is geweest dat vele landschapselementen sterk verwaarloosd zijn. Het normale onderhoud werd niet meer uitgevoerd, omdat de noodzaak tot onderhoud door de boer zelf is weggevalen. Dit heeft bijna altijd achteruitgang van het landschapselement tot gevolg.

Naast het achterwege blijven van onderhoud zijn de landschapselementen ook nog aan een aantal andere bedreigingen onderhevig. Veel elementen worden gerooid vanwege zowel ongemak voor de landbouw, als ook wel in het kader van de schaalvergroting die in de landbouw gaande is. Daarnaast is het gebruik van de vele meststoffen in de landbouw ook vaak schadelijk voor de planten en dierenwereld in de landschapselementen. Een andere zeer belangrijke bedreiging voor de landschapselementen blijkt het onjuist plaatsen van de afrastering te zijn. Er zal daardoor veevraat optreden, waardoor nieuwe loten niet meer de kans zullen hebben tot ontwikkeling te komen.

Ook zal in dat geval bij een houtwal het zo belangrijke wallichaam door het vee afgetrapt kunnen worden. Het goed onderhouden en ook het geven van een goede voorlichting over het behoud van de landschapselementen is dus van wezenlijk belang voor de instandhouding daarvan. Aangezien dit tegenwoordig niet meer een taak is van de boer alleen, is inmiddels erkend dat dit een zaak is van algemeen belang. Rijk, provincie en gemeenten stellen subsidies beschikbaar voor projecten en arbeidsplaatsen.

ISP-projecten

In het kader van het Integraal Structuurplan Noorden des lands (ISP) is tot nu toe geld beschikbaar gesteld voor het wegwerken van bovengenoemd achterstallig onderhoud aan landschapselementen in Friesland. Dit geld is vooral naar die gemeenten in Friesland gegaan, waar veel houtwallen en elzensin-

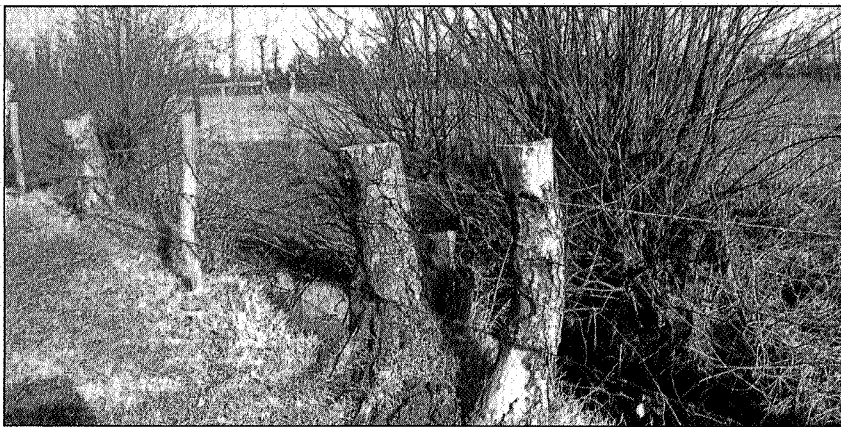

Restauratie eendenkooi te Hallum

gels aanwezig zijn, te weten Tietjerksteradeel, Smallingerland, Achtkarspelen, Oosten Weststellingwerf, Heerenveen en Opsterland.

In de eerste periode van het ISP (1978-1981) was er f 9,5 miljoen beschikbaar en in de tweede periode (1982-1986) f 2,4 miljoen. Uit deze cijfers blijkt dat er via dit subsidiekanaal steeds minder geld beschikbaar komt voor landschapsonderhoud. Daarom is gezocht naar een structurele oplossing: het landschapsonderhoudsprogramma van het ISP is alleen zinvol als ook in de toekomst het onderhoud gewaarborgd is. Hiervoor is de Stichting Instandhouding Landschapselementen in Friesland in het leven geroepen.

Het is de bedoeling om vooral uitvoerend bezig te zijn, dus om daadwerkelijk land-

Het foutief aanbrengen van een raster

schapsonderhoud te plegen. Er zal daarom ook zoveel mogelijk geprobeerd worden om het aantal landschapsverzorgers uit te breiden, omdat het werkterrein dat zich uitstrekt over de gehele provincie te groot is om met slechts 10 landschapsverzorgers te bewerken.

In eerste instantie komen partikuliere elementen voor uitvoering in aanmerking. Juist bij deze groep is er vaak sprake van te weinig mankracht en/of geld. Ook ontbreekt veelal de deskundigheid. Veel praktische kennis van het onderhoud van de landschapselementen is in de loop van enkele generaties vervaagd. Aan deze knelpunten kan door de Stichting tegemoet gekomen worden:

- 1 De Stichting heeft landschapsverzorgers in dienst die het onderhoud uitvoeren.
- 2 De Stichting is een instelling die voor 85 % gesubsidieerd is. Deze subsidies worden beschikbaar gesteld door het ministerie van Landbouw & Visserij en de provincie. Slechts een klein gedeelte van de overhead- en investeringskosten zullen

daarom gefinancierd moeten worden via de zogenaamde regionale bijdrage. Dit houdt in dat $\pm 15\%$ van de kosten van een projekt bijgedragen moet worden. Over 't algemeen zal gestreefd worden naar een bijdrage van 10 % door de gemeente en 5 % door de eigenaar/gebruiker (wat in bepaalde gevallen, zoals bij houtwallen, bijna geheel in natura (hout) kan worden verrekend). Deze bijdrage komt overeen met de bijdrage die ook bij de ISP-projekten gevraagd wordt.

- 3 Het landschapsonderhoud op een deskundige wijze uitvoeren is van groot belang voor de instandhouding van de landschapselementen. Hierboven is al gezegd wat de gevolgen kunnen zijn van het onjuist plaatsen van een raster. Ook het op juiste wijze terugsnijden en kappen van bomen en struiken is van groot belang voor het behoud van het landschapselement.

Naast de partikuliere elementen zal de Stichting alleen dan elementen aanpakken die niet in partikulier eigendom zijn, indien deze landschappelijk waardevol zijn en er geen

andere mogelijkheden zijn om deze landschapselementen te onderhouden. Wel zal dan ook 15 % van de kosten door de eigenaar bijgedragen moeten worden.

Resultaten

De Stichting richt zich dus vooral op landschapselementen, die kleinschalig van karakter zijn, en veelal in handen van partikulieren. Bovendien is er tot op heden vaak sprake van het wegwerken van achterstallig onderhoud. Konkreet betekent dit dat de volgende typen landschapselementen in aanmerking komen: houtwallen, elzensingels, laan- en erfbeplantingen, kerkbeplantingen, heideterreintjes, (veld)bosjes, eendenkooien. Misschien zal er in de toekomst ook gewerkt kunnen worden aan pingo's. Een greep uit de inmiddels uitgevoerde projecten:

- gemeente Tietjerksteradeel: elzensingels te Garijp en te Eestrum, houtwal te Oostermeer,
- gemeente Heerenveen: diverse bosjes,
- kerkbeplantingen te Hijlaard,
- restauratie eendenkooi te Hallum,
- projecten uitgevoerd voor de Bosgroep Friesland (vereniging van boseigenaren).

Per 1 mei a.s. hoopt de Stichting een medewerk(st)er in dienst te hebben die zich bezig zal houden met het vrijwilligerswerk in deze sektor. Tot nu toe is enkel met onze structurele arbeidskrachten landschapsonderhoud gepleegd. In de toekomst zal dit dus uitgebreid worden met de groep vrijwilligers.

Graag wil de Stichting op deze wijze een oproep doen aan die partikulieren, die landschapselementen in bezit hebben, die aan een onderhoudsbeurt toe zijn. U kunt in dat geval contact opnemen met de Stichting, Mw. R. ter Staegge, Singel 5, 9203 XX Drachten, tel. 05120-12915.